

İşhak Bin Nişaburi'nin Kısas-ı Enbiya Nüshası Tezhipleri Üzerine Bir İnceleme

Sevda EMLAK¹

Öz

Kitabın ve bilginin paylaşılması açısından yazma eserler Türk sanatında oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Kitap dostu olan sultanlardan, devletin önde gelen alimlerine kadar yazma esere yüzyıllarca çok kıymet verilmiştir. Yazma eser tezvinatı asırlarca büyük bir ihtimam ve düzen içerisinde yapılmıştır. Bu nadide eserlerden Kısas-ı Enbiyalar da hem muhteviyat bakımından hem de süsleme açısından mühimdir. Kısas-ı enbiyalar, peygamberlerin hayatlarından kıssaları doğrudan Kur'an-ı Kerim ve hadislerden aldığı için Türk İslam sanatında seçkin eserlerin başında gelmektedir. Berlin Devlet Kütüphanesinde bulunan, İşhak Bin Nişaburi'nin, Kısas-ı Enbiya nüshasının tezhipli varakları incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda eserde zahriye, ünvan, hatime tezhibi ve bazı varaklarda da minyatür etrafına tezhip uygulamaları yapıldığı belirlenmiştir. Genel olarak bir yazma eserde kullanılacak tezhip alanlarına yer verildiği ve eserin süslemelerinin motif, renk, desen bakımından bir uyum içerisinde yapıldığı anlaşılmaktadır. Eserin tezhip sanatı bakımından istifade edilecek bir üsluba sahip olduğu ve Türk sanatları alanına fayda sağlayacağı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nişaburi, Kısas-ı Enbiya, Tezhip

An Investigation of İşhak Bin Nişaburi's Kısas-ı Enbiya Transcript of Illumination

Abstract

In terms of sharing books and information, writing works, like manuscripts, constitute a very important place in Turkish art. From Sultans, who showed a great interest in books, to leading scholars of the state, manuscripts have been highly valued for centuries. The manuscripts have been done in great care and order for centuries. Among these rare works, Kısas-ı Enbiya is also important both in terms of content and in terms of decoration. Kısas-ı enbiyalar is one of the outstanding works in Turkish Islamic art, as it takes stories from the lives of the prophets directly from the Qur'an and Hadith. In the Berlin State Library, the illuminated versions of Isaac Bin Nişaburi's copy of Kısas-ı Enbiya were examined. As a result of the research, it was determined that zahriye, title, hatime illumination and some leaf illumination applications were made around the miniature. In general, it is understood that the areas of illumination that will be used in the writing work are included, and the decorations of the work are made in harmony in terms of motif, color, pattern. It was concluded that the work has a style that can be used in terms of illumination art and will benefit the field of Turkish arts.

Key Words: Nişaburi, Kısas-ı Enbiya, Illumination

Atıf İçin / Please Cite As:

Emlak, S. (2021). İşhak Bin Nişaburi'nin Kısas-ı Enbiya nüshası tezhipleri üzerine bir inceleme. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 336-344.

Geliş Tarihi / Received Date: 04.06.2020

Kabul Tarihi / Accepted Date: 02.10.2020

¹ Dr. Öğr. Üyesi - İzmir Demokrasi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, sevda.emlak@idu.edu.tr

Giriş

Türk sanatında yazma eserler oldukça önemli bir yere sahiptir. Medeniyetlerin kitap sanatları hakkında ilk bilgileri veren yazma eserler Türk kültürü araştırma ve incelemelerinde bilim adamlarına kaynak olmuştur. Konularına göre dini, ilmi ve edebi olarak ayrılan yazma eserler milli kültür kaynaklarıdır. Bu kaynaklar içerisinde dini konulu yazmalara verilen ihtimam da aşikârdır. Yüzyıllarca kültürlerin referansı olan yazma nüshalar, çeşitli şekillerde korunarak günümüze kadar gelmiştir.

Türk kültürünün temelini teşkil eden el yazması eserler; muhtevasını oluşturan bilimsel verilerin yanı sıra cilt, hat, tezhip, minyatür ve ebru gibi kitap sanatlarını ihtiva eden önemli eserlerdir. Bu yazma eserlerin içinde Kur'an-ı Kerimlerin yanı sıra Kısas-ı Enbiyaların tezyinatına da önem verildiği bilinmektedir.

Divan edebiyatında önemli bir yere sahip olan Kısas-ı Enbiyalar(Kasasü'l-Enbiyâ) Arapçadan çevrilen peygamberlerin tarihleri ile kıssaları hakkında bilgi veren kaynaklardır. Bu kaynaklar peygamberlerin daha çok ders ve ibret verici hayat hikâyelerini, tebliğ faaliyetlerini, hayatlarından kıssaları bazı eserlerde ayrıntılı biçimde, bazılarında ise kısa özet olarak nakletmektedir (Şahin, 2002, s. 495-496).

Kısas sözcüğü "Bir kimsenin ardınca gitmek, izini sürmek, birine bir haber beyan edip veya sözü bildirmek (Şengül, 1994, s.44, Dağcı, 2002, s. 488-495) gibi manalara gelmektedir. Kaynağı doğrudan Kur'an-ı Kerim, hadis-i şeriflere veyahut farklı toplumların yazılı/sözlü mahsulleri olan Kısas-ı Enbiyalar, Türk İslam edebiyatının önemli kaynaklarının başında gelmektedir. Eski edebiyatta hemen hemen birçok eserde bu birikimden izler bulunmaktadır. Şairler, müellifler peygamber kıssalarının birçok motiflerinden esinlenerek aktarmışlardır (Karataş, 2013, s. 113-126). Kısası Enbiya motiflerinin hemen hemen hepsinde kadercilik duyguları hissedilmektedir (İnalçık, Renda, 2009, s. 590). Birçok edebi sanatın değişmeyen örnekleri bu eserlerden elde edilmiş, anlam ve imge ufukları bu mazmunlarla genişletilmiştir (Karataş, 2013, s. 113-126). Kısas-ı Enbiyalar halk inançları için de önemli bir yer tutmaktadır (And, 2010, s. 199).

Sa'lebi lakabıyla anılan Ebu İshak Ahmed b. Muhammed b. İbrahim es-Sa'lebi en-Nişaburi'nin (ö.427/1035) hayatı ile ilgili az bilgi bulunmaktadır (Bilmen, 1973, s. 406). Nişaburi olarak da bilinen âlimin doğum tarihi ile ilgili kayıtlı bir bilgi mevcut değildir. Ancak, rivayetlere göre hocalarından hareketle, X. yüzyılın ortalarında doğmuş olabileceği tahmin edilmektedir. Dönemin önde gelen bilge ve ağâh dilbilimcilerinden biri olarak kabul edilen Salebi'nin Muharrem 427'de (Kasım 1035) vefat ettiği bilinmektedir (Mertoğlu, 2009, s. 28-29). Dinin esası ve şer'i ilimlerin kaynağı olan tefsir ilmine büyük bir gayret ve azimle çalıştığını beyan eden müfessir, bunun neticesinde hak ile batıl, eski ile yeni, sünnet ile bid'at, şüphe ile delil arasındaki farklılıkları kavradığını kaydetmiştir (Ülgen 2006, s. 96).

Büyük alimlerden olan Salebi'nin Arâ'isu'l-mecâlis adlı bir Kısas-ı Enbiyası Aydınoglu Mehmed adına çevrilen eserdir. Çeviri tefsirler arasında önemli yer tutmaktadır (İnalçık, Renda, 2009, s. 502). Ara'isü'l-mecalis'in çeşitli yazma nüshaları bulunmaktadır. Bunüşhaların bazılarında müstensihler metinlere başka konular eklemiştir. Kısas-ı enbiyalar Meclisler ve fasıllar, gökler, yer ve içindekilerin yaratılması, Hz. Âdem'den Ashâbü'l-fil'e kadar geçen bütün peygamberlerin hayatlarını konu alan yüzden fazla babdan oluşan eserlerdir (Tümer, 1991, s. 265-266). El-Keşf ve'l-beyân'an tefsiri'l- Kur'an, Tefsiru's- Salebi, Katlâ el-Kur'an, Rebi'u'l-müzekkirin, (Türk, 2019, s. 527-537) el- Kâmil fi'l Kur'an, Fedâilu'l-Kur'an Salebi'nin diğer önemli eserleridir (Mertoğlu, 2009, s. 28-29).

Yazma eserler içerisinde Kısas-ı Enbiyaların tezyinatı mühim bir yer tutmaktadır. Kitap sanatlarından daminyatür tasvirlerine sıkça yer verilmiştir. Metinlerde anlatılan hikâye, bilgi ve hâdiseler minyatür yolu ile betimlenmiştir. XV. yüzyıldan sonra doğuya yapılan seferler ile beraber İstanbul'a getirilen nakkaşların desteği ile güçlü bir gelenek oluşmuştur. Bu sanatçılar minyatür sanatını, aşk mesnevîlerinin yanında dinî konulu eserlerde de geniş bir biçimde resmedildiği görülmüştür (Karataş, 2019, s. 113-126). İshak B. Nişaburi'nin birçok nüshası bulunan Kısas-ı Enbiyası mevcuttur. Bu nüshalardan New York Halk Kütüphanesi'nde bulunan eserde de muazzam tezhip, halkâr süslemeleri ve minyatürler bulunmaktadır.

Peygamber hikâyelerindeki zengin muhteviyat, maharetli musavvirlerin tasvirlerinde yer almaktadır. Anlatılan konu resim-metin ilişkisi tamamlanarak hâfizalarda kalıcı kılınmıştır. Nakkaşlar minyatürleri kimi zaman metne bütünüyle bağlı kalarak çizmişlerse de bazen çizimlerine hünerlerinin yanında hayâllerini, bilgi ve kültürlerini katarak işlemişlerdir. Ayrıca sanatkarlar bugün büyük bir kısmı kaybolan sözlü geleneğin izlerini de kodlamışlar, bu detaylarla da kendine has açılım ve detaylarla metne yeni zenginlikler kazandırmışlardır (Karataş, 2019, s. 113-126).

Yazma eserlerin metinlerinde geçen bazı konuların önemli sahneleri tasvirler vâsıtasıyla anlatılmaktadır. Bu minyatür sanatının en belirgin özelliklerindedir. Kısas-ı Enbiyalardaki bu tür tasvirlerin resim-metin ilişkisi doğrultusunda yorumlanması gerekmektedir. Konunun farklı bilgi ve açıklamalarının doğru bir şekilde belirlenerek tasvirlerin yorumlanması önemlidir.

İshak bin Nişaburi'nin Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye 980, New York Public Library Spencer Persian Koleksiyonu ms.1, Bibliotheque Nationale de France Persan 54, BNF Persan 1313 (Şani, 2016, s. 61-363) ve çalışmamıza konu olan Berlin Staatsbibliothek Diez A fol.3 nüshalarının minyatürleri geniş ölçüde incelenmiştir. Kısası Enbiyalarda da minyatürlerin metinler üzerinden değerlendirildiği görülmektedir.

Kısas-ı Enbiyaların tezyinatında minyatürlerin yanı sıra halkâr, klasik tezhip ya da çift tahrir süslemeleri yapılmaktadır. Zahriye, serlevha, fasılbaşı ve hatime tezhipleri müzehhibin tasavvuru ile eserlerde tasvir edilmektedir. Bu süslemelerde nakkaş ve müzehhiplerin temsili bir ifadesini görebiliriz. Bir eserde yarı stilize ve tam stilize bitki motifleri yer aldığı gibi hayvan figürlerine de yer verilmektedir. Stilize edilmiş hayvan figürleri ise halkârî bezemelerde değişmeceli anlamlarıyla da yer almaktadır. Ancak ilmi ve edebi eserlerin halkâr bezemelerinde hayvan figürlerine daha sık rastlanmaktadır.

Yöntem

Çalışma betimsel bir araştırma yöntemine dayalıdır. Araştırmanın verileri Berlin Devlet Kütüphanesi yazma eser dijital veri tabanından elde edilmiştir. Araştırmanın konusu Kütüphanenin koleksiyonunda bulunan Kısas-ı Enbiya nüshasının tezhipleri olarak belirlenmiştir. Eserde tezyinatlı alanlar belirlenerek tezhipli varakları değerlendirilmiştir. Tezhipli varakların süsleme özellikleri, teknikleri ve tasarımda kullanılan motifler tespit edilmiştir. Sayfa tasarımı, renk analizi ve tezyinat bilgisi verilmiştir.

Bulgular

Berlin Devlet Kütüphanesinde bulunan Diez A. Fol. 3'te kayıtlı Kısas-ı Enbiya nüshası 19. Şevval 984/9. Ocak 1577 tarihli. 29,5 x 17,5 cm ölçülerinde olan eser 246 varaktan oluşmaktadır. 15 satır sayısı bulunan eserin boyutları 29,5 x 17,5 cm ölçülerindedir. Eserin 22 varağında minyatür, 8 varağında tezhip tezyinatı yapılmıştır (Berlin Devlet Kütüphanesi Yazmaları, VOHD 16,1, 24).

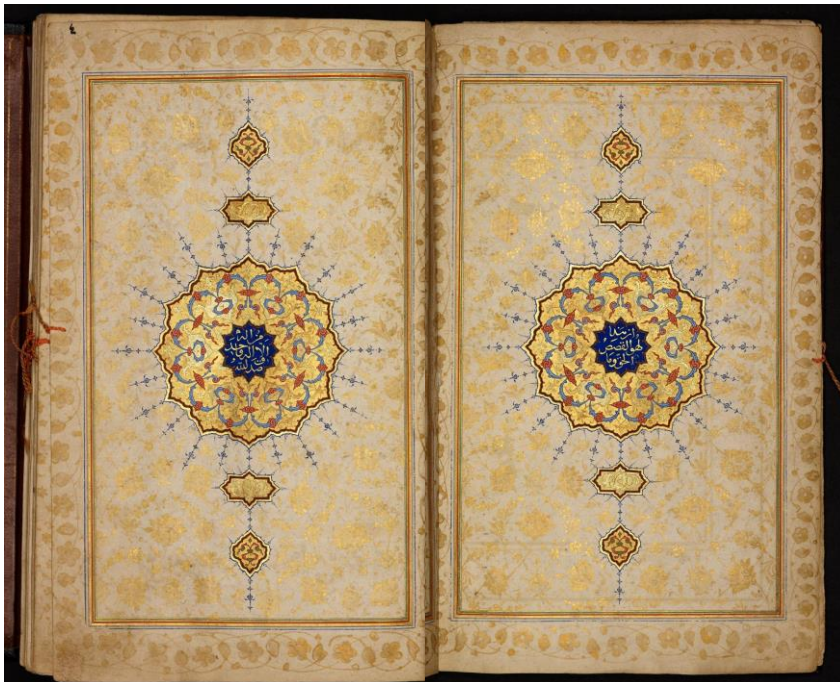
Resim 1. 1b Varağında Hz. Muhammed (s.a.v.) Bir Camide Dokuz Yoldaş ile Oturuyor, 2a Varağında Melekler Eşliğinde Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Burak Atı ile Cennete Yükselişi (Berlin Devlet Kütüphanesi Yazmaları, VOHD 16,1, 24)

Eserin 1b varağında Peygamber efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) bir camide yoldaşlarla sohbet içerisinde tasvir edilmiştir. Etrafında oturan dokuz figür peygamber efendimiz Hz. Muhammed'i (s.a.v.) dinlemekte ve birbirleri ile sohbet etmektedirler. Hz. Peygamber (s.a.v.) beyazlar içerisinde entarisi ve başındaki halesi ile parıldamaktadır. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) etrafında oturan figürler ise turuncu, kahverengi, yeşil, mavi, mor, sarı renkli giysiler ile betimlenmiştir. Caminin giriş kapısının yanındaki ini süslemeleri dikkat çekmektedir. Ta kapının üstü ve kubbe tezhip süslemeleri muazzam tezyin edilmiştir. Minyatürün etrafına sülyen ve altın ile cetvel çekilerek üç tarafına tezyinat yapılmıştır. Tezhip tasarımında altın ve lacivert olmak üzere zemin, paftalar ile ikiye ayrılmıştır. Desende gonca, penç ve yaprak motifleri tercih edilmiştir. Motiflerde yeşil, beyaz, turuncu gibi renkler kullanılmıştır. Altın cetvel uygulanarak tezhibin üç etrafına mavi tığlar uygulanmıştır. Altın sulandırma ile tığların arasına penç, gonca ve yaprak motiflerinden oluşan, ulama şeklinde birbirinden bağımsız halkâri bezeme yapılmıştır.

XVI. yüzyılda halkâr bezemeleri altının değişik tonları ile kullanılmıştır. Oldukça gösterişli olan uygulamalar mevcuttur. Halkâri bezemelerden açık renkli zeminde tahrirli halkâri, zer-şikaf denilen renkli halkâri, renkli lal mürekkebi ile motiflerin uçlarına kullanılan foyalı halkâri, koyu zemin üzerine yapılan süsleme çeşitlerinin olduğu bilinmektedir (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s. 146). Muhtelif örnekleri olan halkâr bezemelerinin bir örneği de eserimizde görmekteyiz.

Eserin 2a varağında melekler eşliğinde peygamber efendimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Burak adındaki atı ile Sidretü'l-Müntehâ'ya yükselişi tasvir edilmiştir (Berlin Devlet Kütüphanesi Yazmaları, VOHD 16, 1, 24). Hz. Muhammed (s.a.v.) kahverengi entarisi ve başında altınla bezenmiş halesiyle Burak atına binmiş, melekler arasında göğe yükselişi betimlenmiştir. Melekler; altın bulutlarla süslenmiş mavi gökyüzünde Hz. Peygamberin (s.a.v.) etrafında süzölmektedirler. Melek figürlerinin kanatlarında turuncu-altın, turuncu-gri, turuncu-açık mavi, pembe-beyaz gibi renkler kullanırken, üzerlerinde açık yeşil, lila, turuncu, sarı gibi renkler tercih edilmiştir. Minyatürün etrafına altın ve sülyen ile cetvel çekilerek üç tarafına tezhip yapılmıştır. Tezhip tasarımında altın ve lacivert olmak üzere zemin, paftalar ile ikiye ayrılmıştır. Desende gonca, penç ve yaprak motifleri tercih edilmiştir. Motiflerde yeşil, beyaz, turuncu gibi renkler kullanılmıştır. Altın cetvel uygulanarak tezhibin üç etrafına mavi tığlar yapılmıştır. Altın sulandırma ile tığların arasına penç, gonca ve yaprak motiflerinden oluşan simetrik ulama ile birbirinden bağımsız halkâri bezeme yapılmıştır. 2a varağının tezhip ve halkâr süslemesinde kullanılan motif, renk, kompozisyon özellikleri 1b varağındaki motif ve tezhip kompozisyon özellikleri ile aynı şekilde betimlenmiştir. 1b ve 2a varağının kenar suyuna bağlanmış kahverengi bir ip göze çarpmaktadır. Bu ipin eserdeki bezemeli varaklarını işaret etmek amacı ile kullanıldığı düşünölmektedir. Çünkü metnin yer aldığı varaklarda böyle bir işarete rastlanmamış sadece tezyinatlı varaklarda görölmektedir.

Resim 2. 2b-3a Varağı Zabriye (Madalyon) Tezhibi (Berlin Devlet Kütüphanesi Yazmaları, VOHD 16,1, 24)

Eserin 2b ve 3a varacağı süsleme özellikleri aynıdır. Her iki sayfada salbekleri olan madalyon tezhibi etrafına halkâr süslemesi uygulanmıştır. Zahriye tezhibinin madalyon ve mekik şeklinde olanlarının içine yahut dışına bir ayet veya kime ait olduğu, kimin için yazıldığını belirten ve temellük kitabesi denilen bir cümle yerleştirilir (Duran, 2012; s 63-65). Eserin 2b sayfasında da madalyon içine sülüs yazı ile ayet yazılmıştır. Zahriye sayfasındaki madalyonun ortasına lacivert zemin üzerine altın ile yazılan yazıda Ali İmran sûresinin 62. ayetinde geçen “İnne hâzâ le huvel kasasul hakk ve mâ min...” (Çeviri: Doğanbaş) ifadeleri yer almaktadır. 3a varacağındaki madalyonun içinde de sülüs yazı ile “Min Allahi illa ileyh vahidu sadakallahu” (Çeviri: Doğanbaş) ifadeleri yer almaktadır. Hangi ayette geçtiği anlaşılmamakla birlikte bu şekilde okunmuştur. Yazıların etrafı dendanlar ile çevrilerek altın zemin üzerine açık mavi ve turuncu ile ½ oranında simetrik bulutlar tezyin edilmiştir. Altın ve sülyen ile dendanlar yapılarak mavi tuğlarla nihayetlendirilmiştir. Madalyonun etrafına altın ile hatai, penç, gonca ve hançer yapraklarıyla halkâr süslemesi yapılmıştır. Altın, yeşil, sülyen, beyaz ve mavi renklerle kuzular çekilerek dış pervazın dört tarafına penç ve yapraklarla kenar suyu süslemesi yapılmıştır. 2b ve 3a varacağındaki süslemelerde aynı kompozisyon, desen ve renk özellikleri uygulanmıştır. Tek farklı bölümü madalyonun ortasında bulunan ayetlerdir.

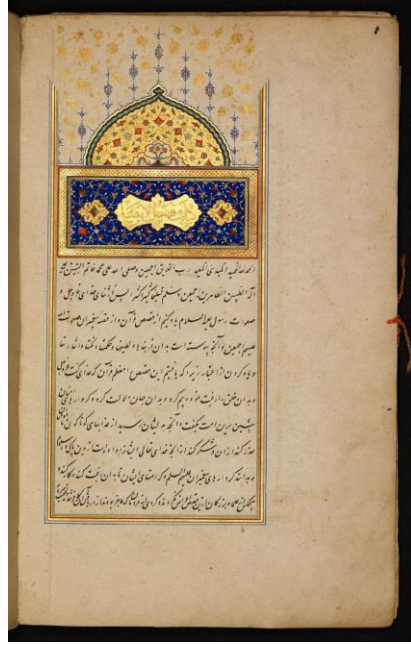

Resim 3. 3b-4a Varacağı Zahriye Tezhibi (Berlin Devlet Kütüphanesi Yazmaları, VOHD 16,1, 24)

Eserin 3b-4a varacağına zahriye tezhibi yapılmıştır. 3b-4a varacağı aynı form, desen ve renkler ile süslenmiştir. 3b varacağında dendanlarla çevrili şemse içerisine, mavi zemin üzerine altın ile Âl-i İmran sûresinin 33. ve 34. ayetleri yazılmıştır. Sülüs yazı ile 33. ayette “İnnallahestafa ademe ve nuhan ve ale imrane alel alemin” (Çeviri: Doğanbaş) 34. ayette “Zurriyyeten ba'duha min ba'd vallahu semiu alime” (Çeviri: Doğanbaş) ifadeleri yazılmıştır. 4a varacağında dendanlarla çevrili şemse içerisine mavi zemin üzerine altın ile Enam sûresinin 84. ayeti yazılmıştır. Sülüs yazı ile “Vevehebnâ lehu ishâka ve yakûb kullen hedeynâ venûhan hedeynâ min kablu ve min zurriyyetihi dâvûde ve suleymâne ve eyyûbe...” ayeti (Çeviri: Doğanbaş) yazılmıştır. 3b ve 4a varacağının ortasında bulunan yazı alanlarının etrafına sülyen ve siyah renk ile dendanlar yapılmıştır. Altın zemin üzerine altınla sarmal rumiler ile açık mavi ve turuncu renklerle de bulutlar görülmektedir. Süslemenin dört tarafına mavi zemin üzerine altın rûmiler ile köşebentler yapılmıştır. Turuncu, mavi ve altın ile cetveller çekilmiştir. Altın zeminli orta bordürde siyah renkli yapraklarla bezenmiş bir süsleme mevcuttur. Cetvel süslemesinde altın zemin üzerine, siyah yaprak motifleriyle çift tahrir uygulanmıştır. Cetvellerden itibaren eserin üç tarafına taç formları ile tezhip yapılmıştır. ½ simetrik yapılan taç formlarının zemini altın ve lacivert olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Farklı rûmi ve bulut motifleri ile oluşturulmuş bir kompozisyon bulunmaktadır. Motiflerde de altın, turuncu, yeşil, küf yeşili, lila gibi renkler kullanılmıştır. Taç kısmına turuncu üzerine siyah ve altın ile dendanlar yapılmıştır. Mavi tuğlarla tezhip nihayetlendirilmiştir. Tezhibin üç tarafına hatai, penç, gonca, hançer yapraklarıyla halkârî süsleme uygulanmıştır. Zahriye'nin cetveller ile ayrılan sırt kısmında birbirinden bağımsız penç ve yaprak motifleri ile kenar suyuna yapılmış halkâr süslemeleri görülmektedir. Varak 3b ve

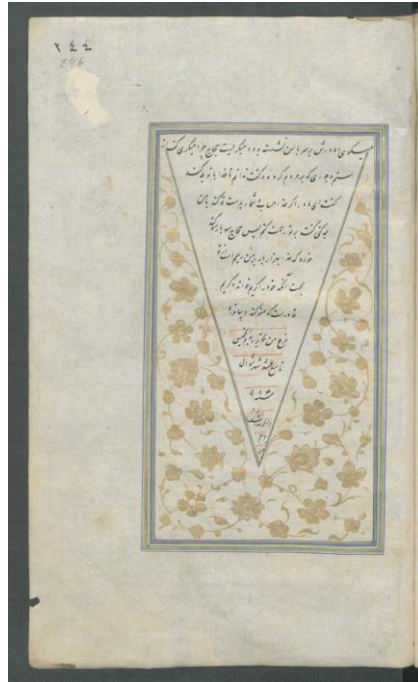

4a'nın zahriye sayfası renk, motif, kompozisyon ve tasarım ilkeleri aynıdır. Tek farklılığı sayfasının ortasında bulunan şemsenin içerisindeki yazılardır. Zahriye sayfası tezhibi oldukça muazzam yapılmıştır.

Resim 4. 4b Varağı Ünvan (Başlık) Tezhibi (Berlin Devlet Kütüphanesi Yazmaları, VOHD 16,1, 24)

Eserin 4b varağında on satır tâlik hattı ile yazılmış ünvan (Başlık) tezhibi sayfası bulunmaktadır. Yazı alanında “Babı Kısasu'l-Enbiya” yazısı yer almaktadır. Dikdörtgen formda süsleme alanının zemini mavi ve altın olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Dendanlar ile ayrılan yazı alanının zemini ve yazısı altın ile uygulanmıştır. Mavi zeminde ayrıca salbelerde; gonca, penç ve yaprak motifleri ile tasarım yapılmıştır. Motifler turuncu, sarı, yeşil ile renklendirilmiştir. Cetveller ile taç formuna geçilen süslemenin cetvel kısmında zencerek uygulanmıştır. Altın zeminden oluşan taç formunda rûmi, penç, gonca, yaprak ve çıkma motifleri kullanılmıştır. Turuncu, mavi, yeşil ve lila renkler tercih edilmiştir. Dendan ve yapraklar ile süslenen taç formu mavi tığlarla nihayetlendirilmiştir. Tığların arasına altın ile hatai, penç ve yaprak motifleriyle süsleme yapılmıştır.

Resim 5. 144a Varağı Ketebe (Ferağ) Kaydı (Berlin Devlet Kütüphanesi Yazmaları, VOHD 16,1, 24)

144a varağında üçgen formda talik hattı ile on bir satırdan oluşan ketebe (ferağ) kaydı bulunmaktadır. Metnin iki tarafına yapılan süslemede penç, goncagül, hatai, yaprak motifleri kullanılmıştır. Altınla bezelen halkâri tasarımda herhangi bir renk kullanılmamıştır. Yazının iki tarafına yapılan desende dalların kıvrımı ile simetrik algısı yaratılmaya çalışılmışsa da birebir simetrik değildir. Kullanılan motifler aynı ancak dal kıvrımları farklıdır. Hatime tezhibi olarak da bilinen eserin son varağı ferağ kaydında, halkâr süslemesinde kullanılan motifler ile zahriye, unvan ve minyatür etrafına uygulanan süslemelerdeki motifler uyum içerisinde yapılmıştır. Halkâri de kullanılan motifler eserin desen tasarımındaki bütünlüğü ortaya koymaktadır.

Sonuç

Tarihte önemli bir ilim adamı olan Nişâbüri dini ilimlerde büyük bir bilginliğe ve övgüye mazhar olmuş geride birçok ilmi eser bırakmıştır. XVI. yüzyılın en güzel örneklerinden olan Nişaburi'nin Kısas-ı Enbiya nüshasının tezhip üslubu üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. Nişaburi'nin önemli eserlerinden biri olan ve kıssalarda geçen hikâye ve olayları ilmi açıdan açıklayan eserin süslemelerinde sanatkar dini bir eserde kullanılan tezhip alanlarının çoğuna yer vermiştir. 1b varağında Hz. Muhammed (s.a.v.) bir camide dokuz yoldaş ile otururken, 2a varağında ise melekler eşliğinde Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Burak atı ile cennete yükselişi sahneleri tasvir edilmiş ve etrafına muazzam bir tezhip işlenmiştir. 2b-3a varağında madalyon şeklinde uygulanan zahriye tezhibi süslemesi yer almaktadır. Madalyonun etrafına halkâri bezeme yapılmıştır. 3b-4a varağına ince bir işçilikle zahriye tezhibi yapılarak etrafına halkâri süsleme uygulanmıştır. 4b varağında yer alan unvan (Başlık, Fasilbaşı, Kur'an-ı Kerimlerde Sûre başı) tezhibi diğer süslemeli varaklar ile uyum içerisinde yapılmıştır. 144a varağı ketebe (Ferağ) kaydı tezyinatında ise halkâri bezemelerde kullanılan motifler, eserin genel tezyinatı ile bir uyum içerisinde yapılmıştır. Eserin 13b, 20b, 28a, 32b, 46a, 56b minyatürlü varaklarında tezhip uygulanmış detaylar görülmektedir. Çadırda, duvarda ve figürlerin üzerindeki giysilerde süsleme detaylarına rastlanmaktadır. Eserde Hz. Muhammed, Âdem ve Havva, Habil ile Kabil, Hz. İdris, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Yusuf, Hz. Musa, Hz. Yunus, Hz. Süleyman ve Hz. Zekeriyâ'nın tasvirlerinin olduğu yirmi iki minyatür sahnesi bulunmaktadır. Sekiz varağında tezhip bulunan eserin bazı varaklarında tezhip ve minyatür beraber uygulanmıştır. Peygamberlerin hikâyelerine yer veren yazma nüsha eserin muhtevisiyatını belirten nitelikte tasvirler içermektedir.

Tezyinatta klasik tezhip, halkâr süsleme ve çift tahrir tezhip teknik ve üsluplarına yer verilmiştir. Eserde bazı varaklarda tezhip, minyatür, halkâri ve çift tahrir bezemeleri bir arada uygulanmıştır. Eserin tezhip tasarımlarında en çok hatai, penç ve bulut motifi kullanıldığı göze çarpmaktadır. Klasik tezhip anlayışı ile yapılan süslemede yine klasik renkler kullanılmıştır. XVI. yüzyıl özelliği taşıyan eserin zemin boyamalarında kullanılan kobalt mavisi döneminin anlayışını vurgular niteliktedir. Sayfa düzenlemesinde bütün varakların cetveli olduğu görülmektedir. Tezhipli varakların desenlerindeki tasarım olguları bir bütünlük içerisinde tezyin edilmiştir. Klasik anlayış ile yapılan süsleme hayranlık uyandıran bir işçiliğe sahiptir. Büyük meşakkat ile yazılıp süslenen bu nüshaların kitap sanatları bakımından araştırılıp, tanıtılması Türk sanatları açısından önem taşımaktadır.

Etik Beyan

"İshak Bin Nişaburi'nin Kısas-ı Enbiya Nüshası Tezhipleri Üzerine Bir İnceleme" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamının değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu araştırmada doküman incelemesi yapıldığından etik kurul kararı zorunluluğu bulunmamaktadır.

Kaynakça

- And, M. (2010). *Minyatürlerle Osmanlı-İslam mitolojyası* (3. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bilmen, Ö. N. (1973). *Büyük tefsir tarihi tabakatü'l- müfessirin*. İstanbul: Bilmen Yayınevi.
- Dağcı, Ş. (2002). *Kısas. İslâm ansiklopedisi. c. 25*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Duran, G. (2012). *Tezhip. İslâm ansiklopedisi. c. 41*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Doğanbaş, M. - Metin çevirileri, Amasya Müzesi, Sanat tarihi uzmanı, Amasya.
- Şengül, İ. (1994). *Kur'an kıssaları üzerine*. İzmir: Işık Yayınları.
- İnalçık, H. ve Renda, G. (2009). *Osmanlı Uygarlığı* (3. Baskı). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Karataş, A. (2013). Türk-İslam kültür ve edebiyatında kısas-ı enbiyâ türü. *Diyanet İlmî Dergi*, 49(3), 13-126. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/did/issue/34678/383326>
- Mertoğlu, M. S. (2009). Sa'lebi. *İslâm Ansiklopedisi. c. 36*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özkeçeci, İ. ve Özkeçeci, Ş. B. (2007). *Türk sanatında tezhip*. İstanbul: Seçil Ofset.

- Şani, A. (2016). *İshak b. An-Nişaburi'nin Kısas-ı Enbiya'sının beş minyatürlü nüshasının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, S. (2002). Kısas-ı Enbiyâ. *İslâm Ansiklopedisi. c. 25*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Tümer, G. (1991). Arâisü'l-Mecâlis. *İslâm Ansiklopedisi. c. 3*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Türk, N. (2019). Ebû İşhâk Sa'lebî (Ö. 427/1035) ve Eseri "Katlâ El-Kur'ân (Kur'ân'dan Etkilenerek Ölenler). *İksad – Institute of Economic Development and Social Researches*, 527-537.
- Ülgen E. (2006). *Ebu İşhak Es-Sa'lebî ve El-Kesf Ve'l Beyan adlı tefsirindeki metodu* (Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Berlin Devlet Kütüphanesi Yazmaları, VOHD 16,1, 24 Kataloğu: http://orient-digital.staatsbibliothek-berlin.de/receive/SBBMSBook_islamhs_00003203
- Resim 1. Berlin Devlet Kütüphanesi Yazmaları, VOHD 16,1, 24 https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN615574084&PHYSID=PHYS_0008&DMDID=DMDLOG_0001
- Berlin Devlet Kütüphanesi Yazmaları, VOHD 16,1, 24 https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht/?PPN=PPN615574084&PHYSID=PHYS_0008
- Resim 2. Berlin Devlet Kütüphanesi Yazmaları, VOHD 16,1, 24 https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN615574084&PHYSID=PHYS_0010&DMDID=
- Berlin Devlet Kütüphanesi Yazmaları, VOHD 16,1, 24 https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN615574084&PHYSID=PHYS_0011&DMDID=
- Resim 3. Berlin Devlet Kütüphanesi Yazmaları, VOHD 16,1, 24 https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN615574084&PHYSID=PHYS_0012&DMDID=
- Berlin Devlet Kütüphanesi Yazmaları, VOHD 16,1, 24 https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN615574084&PHYSID=PHYS_0013&DMDID=
- Resim 4. Berlin Devlet Kütüphanesi Yazmaları, VOHD 16,1, 24 https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN615574084&PHYSID=PHYS_0014&DMDID=
- Resim 5. Berlin Devlet Kütüphanesi Yazmaları, VOHD 16,1, 24) https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN615574084&PHYSID=PHYS_0497&DMDID=

EXTENDED ABSTRACT

Manuscripts constitute quite important place in Turkish art in terms of sharing the book and knowledge. From books-sultans to prominent scholars of the state, manuscripts have been valued for centuries. It is important for Turkish arts to research and introduce these copies, written and decorated with great hardship, in terms of book arts. The ornamentation of the manuscripts is done with great care and order. Among these rare artefacts, Kısas-ı Enbiya is also important in terms of content and decoration.

Manuscript artefact that form the basis of Turkish culture; Besides the scientific data that make up the content, they are important works containing book arts such as binding, calligraphy, illumination, miniatures and marbling. It is seen that in these works, besides the Qur'an, great importance was attached to the decoration of Kısas-ı Enbiya.

Kısas-ı Enbiya's (Kısas'ül Enbiyâ), which has an important place in Divan literature, are sources that provide information about the dates and parables of the prophets translated from Arabic. These sources convey the lessons and exemplary life stories, activities, parables of the Prophets in detail in some works and brief summaries in others.

Kısas-ı Enbiya's are among the outstanding works in Turkish Islamic art since the prophets took the stories from the Quran and hadiths directly. Illuminated foils of Kısas-ı Enbiyan belonging to İşhak Bin Nişaburi in the Berlin State Library were examined. The illuminated pages of the Kısas-ı enbiya, prepared in the 16th century, of Salebi, one of the distinguished experts and linguists in history, were evaluated.

The ornamentation of Kısas-ı Enbiya has an important place among manuscripts and its miniature depictions are frequently included in these works. The stories, information and events described in the texts are depicted through miniature. It has been observed that, during the expeditions to the east from the 16th century, there was a widespread adornment in religious-related works besides the talent and love masnavis brought to Istanbul. Some subjects that are not explained in the texts for different reasons are conveyed by means of pictures. In order for such depictions in Kısas-ı Enbiya to be interpreted correctly, the different narrations of the subject depicted must be well known and accurately determined by local elements.

The rich content in the stories of the Prophet is included in the depictions of skilled musavirs. The subject was completed with a text-image link and made permanent in the memories. Although miniaturist sometimes drew miniatures by being completely attached to the text, they sometimes embroidered their drawings by adding their dreams and cultures alongside their skills.

Nişâbüri, who was an important scholar in history, was a great scholar and praise in religious sciences and left many scientific works behind. The illusions of *Kısas-ı Enbiya*, which is one of the important works of Nişaburi and which explains the events in terms of the story and the stories in the stories, were examined and evaluated.

The work, which consists of 246 foils, has 15 lines. The size of the work, which is 29.5 x 17.5 cm, was miniaturized in 22 foils and illumination decoration in 8 foils. Hz Muhammad was sitting in a mosque with 9 comrades in a depiction 1b foil. Hz. Muhammad was risen to heaven on his horse named Burak accompanied by the angels at depiction of 2a foil. These scenes are depictions of the content of the work that includes the stories of the prophets. Illumination designs applied around miniature descriptions were processed magnificently. At 2b-3a foils are decorated as a medallion in the form of a zahriye illumination. Halkâri decoration was made around this illumination ornament. With a elegant craftsmanship in foils 3b-4a, the zahriye illumination was made and a halkâri ornament was applied around it. The illumination of the title in the 4b foil was decorated in harmony with other illumination foils. In the 144a foil Ketebe (Ferağ) registration ornamentation was made in harmony with the motifs used in the halkâri decorations in the other foil of the manuscript. There are illumination details in the foils which include miniature 13b, 20b, 28a, 32b, 46a, 56b of the manuscript. These details can be seen on the tent, the wall and the clothes on the figures.

As a result of the research, the illumination decoration of this manuscript belonging to Nişaburi, which is an example of the 16th century illumination art, is included in 8 foils. In a manuscript, ornamentation was made to the areas where illumination was applied. Generally in a manuscript, ornamentation was made to the areas where illumination was applied. In ornamentation are including classical illumination, halkâr ornamentation, double contour techniques and styles. In some foils in the manuscript illumination, applied together with miniature, ornamentation and double contour decorations. The ornamentation made with classical period style adorned with an admirable craftsmanship.

It is striking that the most hatai, panj and cloud motifs are used in the illumination designs of the manuscript. In the ornament made with the style of the classical period illumination, colors such as gold, blue and sural are used frequently in the classical period. In the page arrangement of the manuscript, it is seen that the texts are framed with the ruler. The ornamentation of the manuscript was made in harmony in terms of motif, color and pattern. It is concluded that the manuscript has a style to be benefited from in terms of illumination art and will advantage for Turkish arts.